

Čiperka v Buchtále neboli Hanikův pramen ?

Přijedeme z Dolního Kramolína k bývalé Srdcově hájence (Němci jí říkali "Bouda") a jsme v údolí, běžně nazývaném Buchtál. Zde se vlévá Jilmový potok do Kosího potoka a míří do Michalových Hor. Vody v potocích je tu celý rok dost a proto Buchtál má řadu mlýnů. Na Jilmovém potoce je to Bukový mlýn (něm. Buchmühle, ale i Burgmühle; Pístov čp.15), který znovu postavil z naprosté ruiny pan Plevka z Chodové Plané. Nikdo neví, že tudy projížděl 21. srpna 1822. kočárem slavný básník J.W.Goethe na cestě přes Pístov do Výškovic a dále do kláštera Teplá. Před druhou válku patřil rodině Brychů (Markéta Brychová), měl jedno kolo na svrchní vodu a náhon z potoka byl posílen rybníčkem, spád 4 metry, výkon 2,5

KS. Z dalších mlýnů dosud stojí Bártlův Tabákový mlýn těsně pod Lazurovou horou (Výškov čp.33). Patřil rodině Flossmannů, měl průtok 0,9 m³/sec, spád 1,5 metru, výkon 9 KS. Na protějším svahu byla kdysi v provozu pila (Brettmühle), ale už po první válce provoz zrušen. Nová svážná silnice, dnes už asfaltová, nás zavede k ruině bývalé

Hanikovy elektrárničky vlevo (Boněnov čp.51) a k ruině mlýna Schartelmühle, naposledy sloužícího jako hájenka. Vyhořel někdy počátkem 50.let. V těchto místech vyvěrají a probublávají v nevýrazném příkopě minerální prameny, z nichž hlavní je zachycen v sudě a nabízí osvěžení poutníkům i dětem z letního tábora nedaleko pod názvem ČIPERKA.

Pramen Čiperka

Přírodní památka Čiperka byla vyhlášena správou CHKO Slavkovský les v roce 1995 k ochraně přírodního vývěru minerální vody v údolí Kosího potoka.

Minerální pramen Čiperka je řazen mezi hydrouhličitanové vápenato-hořečnaté železnaté, slabě mineralizované studené kyselky. Obsah CO₂ je 2 2330 mg/l, a celková mineralizace 1536 mg/l.

Kyselka byla zpřístupněna majitelem zdejší elektrárny panem Hanikou počátkem minulého století, který v místě vývěru nechal vybudovat jednoduchý altánek. Pan František Hanika se narodil v roce 1868 v dolno-kramolýnském mlýně. Pokusy s výrobou elektřiny začal již v roce 1888 v otcově mlýně a od roku 1898 začal s elektrifikací kraje.

Pan Hanika u bývalého altánku.

V roce 1902 koupil bývalý Panský mlýn v Plané, přebudoval ho na parní elektrárnu a v roce 1904 zavedl do Plané elektřinu. Dále se zasloužil o elektrifikaci obcí Úšovice, Klimentov, Velká Hleďsebe, Drmoul, Hamrníky, Chodová Planá, aj.

Mlýn v údolí Kosího potoka (Buchtále) býval jednou z prvních elektrárniček v kraji. Budova je dnes v ruině a zachován zůstal pouze skřípek a Hanikův pomník ve svahu nad náhonem. Kyselka Čiperka bývala, a je dodnes, častým místem letních výletů.

Budova mlýna a elektrárny

Při

stavbě své elektrárničky (někdy před rokem 1910) upravil mlynář HANIKA z Dolního Kramolína divoký vývěr kyselky a dal prý na místě postavit domeček s nízkým přízemním přístavkem, kde byla dokonce vana ke koupání. Malíř Schweinitzer z martinovského Rainova mlýna ho vykreslil podle své vzpomínky. Dnes beze stopy zmizel pavilónek i pramenná koupelna, třebaže u příkopu, odvádějícím vodu, jsou nepochybné stopy nějaké lidské činnosti.

ČIPERKA dnes nabízí procházejícím poutníkům příjemné osvěžení. Pramen vyvěrá z dřevěného sudu beze dna a je překryt stříškou. Vydatnost je 6 litrů v minutě, teplota vody 10°C, obsah volného CO₂ je 2200 mg. Ti, kdo o ní vědí, berou si obvykle s sebou i láhev, aby si v ní vodu přinesli domů. Při setkání u pramene s Franzem Altmannem, majitele bývalého Papírového mlýna v Michalových Horách, bylo vysloveno varování, že pramen může někdy způsobit průjem. Ale nic takového jeho pijáci neznají.

Pramen se nazýval Hanikův (HANIKA-QUELLE). Je to možné, protože nedaleká elektrárnička patřila Hanikovi. Na Schweinitzerově obrázku je však uvedeno jiné jméno, a to je zaškrtnuto. Že by existovalo ještě jiné jméno? V soupisech minerálních vod se Hanikovo jméno nenachází.

V roce 1958 zkoumal zdejší kyselky tehdejší student (dnes profesor) Miroslav DOVOLIL. Lokalizoval pramen 16 metrů od mostku "přes odpadní koryto z opuštěného mlýna". V příkopu vyvěrají další divoké vývěry. DOVOLIL našel další železité vývěry v louce v nejbližším okolí myslivny, ale neměřil je. Zato popsal nikdy nenalezený minerální pramen, vyvěrající v korytě

levostranného přítoku Kosího potoka, 570 m n.m.; prozradily ho železité sedimenty vysrážené pod vývěrem. Třebaže se voda kyselky mísila s vodou potoka, změřil obsah volného CO₂ mg a teplotu 10o C. Mnohokrát jsme marně hledali tento vývěr, zřejmě není jisté, o který levostranný přítok jde. - Také majitel Tabákového mlýna pod Lazurovým vrchem Václav BARTL našel před lety v louce poblíž svého mlýna staré jímání neznámé kyselky, která však zanikala

Oswald FRÖTSCHL při návštěvě této kyselky (1998) připomínal na podobné minerální vody v kraji mimo západočeské lázně. U Konstantinových Lázní uvádí

pramen "Štimka" , který nechal jímat lékař knížete Löwensteina Wenzel Hainl, pocházející od Boru u Tachova (nar. 13.10.1760, + 1843). Pravnuk dr. Hainla byl známý Johannes Urzidil z Prahy, který o tom psal. Název „Štimka“ je nepochybně z něm. Stenker (Štenka) = Smradloch. Tak se původně i v Mariánských Lázních jmenoval Mariin pramen, totiž Stenkerbad – Smradlavá lázeň.

Dále uvádí minerální pramen v Tachově, který měl být v minulosti využit, ale na zákrok opata z kláštera Teplá prý musel být znovu uzavřen. Že by mohl ohrozit věhlas Mariánských Lázní ? Tato zpráva patří nepochybně do bajek, sloužících k většímu věhlasu pramenů. Tachovský pramen se jmenoval dříve Windischgrätzův a vytékal a dosud vytéká ve zděném domku. Je zachycen ve zděné studni a při měření 1975 měl 1 925 mg CO₂ a přes 1 200 mg pevných látek v litru, pH 5,0 a teplotu 8,70°C, vydatnost kol 10 lt/min. Ale ani Tachovská kyselka nebyla nejjižnějším vývěrem. Ve Stráži u Boru se uváděl kdysi léčivý pramen u zdi kostela. Pramen měl léčit oční choroby a poutníci ho

vyhledávali. Zachovaná zůstala původní zděná jímka, ale pramen už před desítkami let vyschl. V osmdesátých letech jsme hledali v okolí zděné jímky vývěr či alespoň rezavé stopy. Marně.

Na Tachovsku je ovšem řada známých i neznámých kyselek. Mezi známé patří okruh kyselek, majících genetickou vazbu na mariánskolázeňské minerálky - v Holubíně, Ilsano a další vývěry v Dolním Kramolíně, Štolní kyselka v Michalových Horách, minerální prameny v Chodové Plané. Tyto kyselky také ještě popsal Miroslav DOVOLIL. Na ně navazují tepelské kyselky.

Jiný okruh je v Konstantinových Lázních a v širokém okolí (Břetislav, Čeliv, Křivce, Loučky, Hanov, Kokašice, Zhořec, Strahov, Poloučany). Také zde je patrná jejich vazba na tepelské kyselky severním a severozápadním směrem kolem tepelského kláštera (tj. okres Karlovy Vary – např., Zahradka, Pěkovice, Křepkovice, Oriona v Jankovicích až po kyselky v okolí Otročina). Asi dva kilometry severozápadně města Úterý (po silnici ke Stěnské myslivně vlevo) je v lese Reitenbergerův minerální pramen, který vyvěrá na Stěnském potoce, v dřevěném pavilonu, zachycen ve skruži, obsah 1 520 mg CO₂ a 666 mg pevných látek v litru, pH 5,1 a teplotu 7,4°C, vydatnost 2 až 3 lt/min. (údaje 1975).

Opačným směrem – jihovýchodně – se uvádí obec Trpisty s velmi slabou kyselkou, jejíž vývěr je zaplavován vodami Rozněvického potoka. Také kyselka u Žížkova mlýna (obec Potín u Konst.Lázní) je devastována.

Město Stříbro mívalo kyselku, která měla vyvěrat v trojúhelníku mezi Stříbrem, Těchlovicemi a Šibeničním vrchem. Nebyla však nikdy odborně jímána. Nedaleko odtud je Vrbice u Stříbra, kde prý vyvěrá kyselka severovýchodně od obce v potoce, takže ji nelze nijak jímat.